

ETELÄ-POHJANMAAN KÄRÄJÄOIKEUS
Keskuskatu 21
60100 SEINÄJOKI

LAUSUNTO
21.3.2017

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: HE 270/2016 vp, hallituksen esitys laeiksi tuomioistuinlain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta
Viite: Lakivaliokunta 23.3.2017, asiantuntijapyyntö

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus esittää lausuntonaan kunnioittavasti seuraavaa:

Yleistä

Käräjäoikeus on jo 16.5.2015 oikeusministeriölle antamassaan lausunnossa oikeusministeriön työryhmän mietinnöstä ”Käräjäoikeusverkoston kehittäminen” (OM:n mietintöjä ja lausuntoja 14/2015) todennut, että uudistusta on lähdetty toteuttamaan puutteellisten selvitysten ja puutteellisen valmistelun pohjalta. Tämä tilanne ei ole edelleenkaan muuttunut. Kysymys on hyvin laajamittaisesta uudistuksesta, jonka valmistelussa tulisi kiinnittää erityistä huomiota kansalaisten oikeusturvan toteutumiseen ja myös uudistuksen taloudelliset vaikutukset tulisi selvittää kattavasti.

Vuoden 2010 rakenneuudistuksen vaikutuksia ei ole riittävästi selvitetty. Näin merkittävää uudistusta ei tulisi toteuttaa ilman kattavia ja perusteellisia selvityksiä aikaisemman uudistuksen vaikutuksista. Tällaista ei ole toteutettu. Tuomioistuinverkoston mahdollinen uudistaminen tulisi jättää perustettavalle Tuomioistuinvirastolle, jonka tehtäviin luontevasti kuuluisi tämänkaltaisen harkinta ja valmistelu.

Tähän uudistukseen liittyvät kiinteästi myös summaaristen riita-asioiden keskittämiseen ja oikeusprosessien keventämiseen tähtäävät hankkeet. Näiden hankkeiden valmistelu on kesken ja niihin liittyy useita ongelmia muun muassa kansalaisten oikeusturvan osalta. Esimerkiksi summaaristen riita-asioiden keskittäminen tiettyihin käräjäoikeuksiin ei ole miltään osin perusteltu. Ehdotuksella ei saavutettaisi mitään sille asetettuja tavoitteita, vaan siitä seuraisi pelkästään haittoja. Nämä kaikki seikat tulisi ottaa huomioon myös arvioitaessa käräjäoikeusverkoston uudistamista. Tämän kokonaisuuden arviointi ja tarvittavien selvitysten tekeminen tulisi jättää perustettavan Tuomioistuinviraston harkintaan.

Valitettavasti käräjäoikeuden resursseilla ja käytettävissä olevan ajan puitteissa myöskään tässä lausunnossa ei ole mahdollista ottaa yksityiskohtaisesti kantaa näin mittavan hankkeen yksityiskohtiin ja niiden perusteisiin. Jäljempänä on otettu kantaa muutamiin keskeisiin kysymyksiin.

Käräjäoikeuksien määrän ja toimipisteiden karsiminen

Kaikkein pienimpien käräjäoikeuksien karsiminen on perusteltua. Yksiköt, joissa on vain muutama tuomari, ovat liian haavoittuvaisia eivätkä mahdollista esimerkiksi erikoistumista. Ei ole kuitenkaan olemassa mitään yksiselitteistä ja ainoaa oikeaa käräjäoikeuden vähimmäiskokoa. Tätäkin asiaa olisi mahdollista selvittää arvioimalla olemassa olevien käräjäoikeuksien toimintaa tarkemmin kattavasti. Se, että jokin yksikkö toimii tai ei toimi hyvin, ei välttämättä osoita mitään sen koon sopivuudesta, vaan toimivuuden takana saattaa

olla hyvin moninaisia seikkoja. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että sekä hyvin pienien että hyvin suurien yksiköiden toimintaan liittyy ongelmia. Näitä tulisi selvittää tarkemmin ja arvioida vasta sen jälkeen, mikä on sopiva käräjäoikeuden koko sen toiminnan kannalta.

Missään tapauksessa käräjäoikeutta ei tulisi lakkauttaa sellaiselta paikkakunnalta, johon on joka tapauksessa tarkoitus jättää käräjäoikeuden sivukanslia. Mikäli sivukanslian perustaminen on tarpeen, myös perusteet käräjäoikeuden säilyttämiselle itsenäisenä yksikkönä ovat olemassa. Sivukansliat ovat ongelmallisia käräjäoikeuden johtamisen kannalta. Eri-tyisesti työn tasaisesta jakautumisesta ja työhyvinvoinnista huolehtiminen ovat hyvin haasteellisia tehtäviä johtamisen kannalta sivukanslioiden osalta.

Joka tapauksessa on selvää, että käräjäoikeuksien toimipisteiden karsimisesta aiheutuva välimatkojen piteneminen aiheuttaa ongelmia kansalaisten oikeusturvan saatavuuden kannalta. Pitkät etäisyydet ja heikot liikenneyhteydet tai niiden puuttuminen kokonaan tulevat väistämättä heikentämään asianosaisten mahdollisuuksia hoitaa asioita käräjäoikeudessa ja osallistua käräjäoikeuden istuntoihin. Tämä heikentää kansalaisten oikeusturvaa ja asettaa heidät asuinpaikan perusteella keskenään eriarvoiseen asemaan. Eri-tyisesti rikosasioissa istuntopaikkojen vähentäminen lisää asiaosaisten ja todistajien poissaoloja, mikä aiheuttaa tarpeettomia istuntojen peruutuksia. Käräjäoikeus pitää kyseenalaisena, voidaanko aiheutuvia haittoja poistaa sähköistä asiointia ja videokuulemisen mahdollisuutta lisäämällä, kuten hallituksen esityksessä on katsottu. Joka tapauksessa on selvää, että näitä mahdollisia uudistuksia koskevia päätöksiä ei ole tehty tai edes perusteellisesti selvitetty. Tämän vuoksi myöskään näin laajamittaiseen käräjäoikeuksien toimipaikkojen ja istuntopaikkojen karsimiseen ei tulisi ainakaan tässä vaiheessa vielä ryhtyä.

Turvallisuuskäsitteet, AIPA:n vaatimat tulevaisuuden investointitarpeet ja vähäinen käyttöaste ovat sinänsä varteenotettavia seikkoja harkittaessa käräjäoikeuksien istuntopaikkojen karsimista. Tässä harkinnassa on kuitenkin jo edellä todettujen seikkojen, oikeuden saatavuuden ja istuntopoissaolojen lisääntymisen lisäksi otettava huomioon myös istuntopaikkojen lakkauttamisesta aiheutuvat kapasiteettiongelmat, joiden ratkaisemiseksi useaan käräjäoikeuteen joudutaan todennäköisesti rakentamaan lisää istuntosaleja. Mikäli istuntosaleja ei rakenneta lisää, tämä heijastuu väistämättä asioiden käsittelyaikoihin. Lisäksi on otettava huomioon etäisyyksien kasvamisen vaikutus oikeudenkäynnin kustannuksiin, kun avustajat ja todistajat joutuvat saapumaan istuntoihin entistä kauempaa.

Erityisasiaryhmät

Ulosottovalitukset ja yrityssaneeraukset ovat asiamäärien perusteella merkityksellisimmät keskitettäviksi esitetyt erityisasiaryhmät. Näitä asiaryhmiä on jo tällä hetkellä keskitetty tiettyihin käräjäoikeuksiin eikä suuremmalla keskittämällä ole enää saatavissa lisähyötyä. Näihin asiaryhmiin on jo nyt mahdollista erikoistua riittävästi, jotta tarvittava erityisammattitaito on mahdollista saavuttaa ja ylläpitää. On otettava huomioon, että myös näitä asioita on käsiteltävä istunnoissa ja keskittämisen aiheuttaa ongelmia oikeusturvan saatavuudessa etäisyyksien kasvaessa entisestään. Mikäli näitä asioita keskitetään entistä harvempaan käräjäoikeuteen, on pidettävä huolta siitä, että vastaanottavassa käräjäoikeudessa on riittävät resurssit lisääntyvien asiamäärien käsittelemiseen.

Lisäksi on otettava huomioon, että ulosottovalitusten ja yrityssaneerausten säädöspohja on täysin eri eikä näiden asiaryhmien keskittämällä samaan käräjäoikeuteen ole saatavissa mitään hyötyä.